

EVROPSKÝ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV

Evropský veřejný ochránce práv provádí šetření v souvislosti s případy nesprávného úředního postupu ze strany orgánů, institucí, subjektů, úřadů a agentur Evropské unie Evropské unie a jedná přitom z vlastního podnětu nebo na základě stížností ze strany občanů EU. Do funkce jej volí Evropský parlament na dobu svého volebního období.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

Články 20, 24 a 228 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) a článek 43 Listiny základních práv Evropské unie.

Pravidla činnosti veřejného ochránce práv a jeho povinnosti byly podrobně vymezeny rozhodnutím Parlamentu ze dne 9. března 1994 (Úř. věst. L 113, 4.5.1994, s. 15), přijatém po konzultaci s Komisí a se souhlasem Rady, a upraveném rozhodnutím Parlamentu ze dne 14. března 2002 (Úř. věst. L 92, 9.4.2002, s. 13) a ze dne 18. června 2008 (Úř. věst. L 189, 17.7.2008, s. 25). Na základě tohoto rozhodnutí přijal veřejný ochránce práv prováděcí ustanovení. Postupy zvolení a odvolání veřejného ochránce práv z funkce jsou stanoveny v člancích 219 až 221 jednacího řádu Parlamentu.

CÍLE

Cílem instituce evropského veřejného ochránce práv, zřízené Maastrichtskou smlouvou (1992), je:

- zlepšit ochranu občanů v případech nesprávného úředního postupu orgánů, institucí a jiných subjektů Evropské unie, a
- podpořit tak otevřenost a demokratickou kontrolu rozhodovacích postupů a správy orgánů EU.

A. Právní postavení

1. Zvolení

a. Podmínky

Veřejný ochránce práv:

- musí být způsobilý pro výkon nejvyšších soudních funkcí ve své zemi nebo mít dostatečné schopnosti a zkušenosti pro výkon funkce veřejného ochránce práv,
- musí poskytovat veškeré záruky, že bude vykonávat svou funkci zcela nezávisle.

b. Postup

Na počátku každého volebního období nebo v případě úmrtí, odstoupení nebo odvolání veřejného ochránce práv vyzve předseda Parlamentu k předložení nominací na úřad veřejného ochránce práv a stanoví lhůtu pro jejich předložení. Nominace musí podpořit nejméně 40 poslanců Evropského parlamentu, kteří jsou státními příslušníky nejméně dvou různých členských států. Kandidatury jsou předkládány Petičnímu výboru Parlamentu, který přezkoumá jejich přípustnost. Výbor může požádat o vyslechnutí kandidátů. Seznam nominací, které splňují stanovené podmínky, se poté předkládá plénu k hlasování. Veřejný ochránce práv se volí většinou odevzdaných hlasů.

2. Funkční období

a. Doba trvání

Veřejný ochránce práv je zvolen Parlamentem po každých evropských volbách na dobu jeho funkčního období. Může být zvolen opakovaně.

b. Povinnosti

Veřejný ochránce práv

- vykonává svou funkci zcela nezávisle v zájmu Unie a jejích občanů,
- při výkonu své funkce nevyžaduje ani nepřijímá pokyny od žádné vlády, orgánu, instituce, úřadu nebo subjektu,
- zdržuje se veškeré činnosti neslučitelné s povahou jeho funkce,
- nesmí během funkčního období vykonávat žádnou jinou výdělečnou nebo nevýdělečnou politickou, správní nebo profesionální činnost.

3. Odvolání z funkce

Veřejný ochránce práv může být z funkce odvolán Soudním dvorem Evropské unie na žádost Parlamentu, přestane-li splňovat podmínky nezbytné k výkonu své funkce nebo dopustí-li se závažného pochybení.

B. Úloha

1. Oblast působnosti

Veřejný ochránce práv se zabývá případy nesprávného úředního postupu orgánů, institucí a jiných subjektů Evropské unie.

a. Veřejný ochránce práv může konstatovat, že došlo k nesprávnému úřednímu postupu, pokud instituce nedodrží:

- základní práva,
- právní předpisy nebo zásady,
- zásady řádné správy.

Šetření veřejného ochránce práv se týkají zejména:

- transparentnosti a odpovědnosti,
- kultury poskytování služeb,

- dodržování procesních práv,
- řádného uplatňování volného uvážení,
- dodržování základních práv,
- náboru,
- řádného personálního řízení unijních zaměstnanců,
- zásady řádného finančního řízení,
- etiky,
- účasti veřejnosti na rozhodování na úrovni EU.

Přibližně jedna třetina šetření ochránce práv se každoročně týká nedostatku informací nebo odmítnutí informace poskytnout.

b. Výjimky

Veřejný ochránce práv se nezabývá:

- činností Soudního dvora EU a Tribunálu, jedná-li v rámci své soudní pravomoci. Šetření veřejného ochránce práv týkající se Soudního dvora EU se týká pouze jeho mimosoudních činností, jako jsou například veřejné zakázky, smlouvy, případy týkající se zaměstnanců,
- stížnostmi na místní, regionální a celostátní orgány, a to i v případě, že se tyto stížnosti týkají záležitostí souvisejících s Evropskou unií,
- aktivitami vnitrostátních soudů či veřejných ochránců práv: evropský veřejný ochránce práv neslouží jako odvolací instance proti rozhodnutím těchto subjektů,
- případy, u nichž před podáním stížnosti neproběhly příslušné správní postupy v rámci dotčených organizací,
- stížnostmi na chování jednotlivých úředníků EU.

2. Stížnosti

V souladu se svými povinnostmi provádí veřejný ochránce práv šetření, jež považuje za opodstatněná, a to z vlastního podnětu nebo na základě stížností předložených občany Evropské unie nebo jakoukoli fyzickou nebo právnickou osobou s bydlištěm nebo sídlem v některém z členských států, přímo nebo prostřednictvím poslance Evropského parlamentu, pokud uvedené skutečnosti nejsou nebo nebyly předmětem soudního řízení.

3. Vyšetřovací pravomoci

Veřejný ochránce práv může požadovat informace od:

- orgánů a institucí, které jsou povinny mu umožnit přístup k dokumentaci, pokud tato dokumentace nepodléhá utajení, což však musí být náležitě odůvodněno,
- úředníků a dalších zaměstnanců těchto orgánů a institucí, kteří jsou povinni na žádost veřejného ochránce práv svědčit, ačkoli zůstávají vázáni povinností zachovávat služební tajemství,

- orgánů členských států, které žádosti musí vyhovět, ledaže by zveřejnění informací neumožňoval zákon nebo předpisy; i v takových případech však může veřejný ochránce práv získat informace za předpokladu, že nebudou předány dále.

Jestliže mu není poskytnuta spolupráce, o niž žádá, informuje o tom Evropský parlament a ten podnikne náležité kroky. Veřejný ochránce práv může rovněž spolupracovat se svými protějšky v členských státech, přičemž musí dodržovat vnitrostátní předpisy. Pokud se však jedná o skutečnosti, o nichž se domnívá, že se na ně vztahuje trestní právo, veřejný ochránce práv okamžitě uvědomí příslušné vnitrostátní orgány a Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF). Ve vhodných případech může veřejný ochránce práv také informovat orgán EU, jemuž daný úředník či zaměstnanec podléhá.

4. Výsledek šetření

Kdykoli je to možné, usiluje veřejný ochránce práv ve spolupráci s dotyčným orgánem či institucí o nalezení řešení, které stěžovatele uspokojí. Jestliže veřejný ochránce práv dospěje k názoru, že byl uplatněn nesprávný úřední postup, jeho doporučení se postoupí dotyčnému orgánu či instituci, která mu do tří měsíců sdělí své stanovisko. Pokud instituce navrhaná doporučení nepřijme, může veřejný ochránce práv vypracovat zvláštní zprávu a předložit je Evropskému parlamentu. Evropský parlament může následně vypracovat zprávu o zvláštní zprávě předložené veřejným ochráncem práv. Nakonec veřejný ochránce práv informuje stěžovatele o výsledku tohoto šetření a o stanovisku dotyčného orgánu či instituce a sdělí mu svá doporučení.

C. Administrativa

Veřejný ochránce práv má k dispozici sekretariát, na jehož zaměstnance se vztahují pravidla evropské veřejné služby. Veřejný ochránce práv jmenuje vedoucího sekretariátu.

D. Činnosti

První veřejný ochránce práv, Jacob Söderman, zastával tuto funkci po dvě funkční období, a to od července 1995 do 31. března 2003. Během jeho mandátu (v roce 2001) přijal Parlament kodex řádné správní praxe. Tento kodex je procesní řád, který bere v úvahu zásady evropského správního práva obsažené v judikatuře Soudního dvora EU a čerpá inspiraci rovněž z právních předpisů členských států. Veřejný ochránce práv jej využívá, když šetří, zda došlo k nesprávnému úřednímu postupu, a při výkonu své kontrolní funkce se tedy opírá o jeho ustanovení. Kodex zároveň slouží jako pomůcka a jako zdroj úředníkům EU, a napomáhá tak dosažení co nejvyšších standardů v oblasti administrativy.

Od dubna 2003 do 14. března 2013, kdy podal demisi s účinností ode dne 1. října 2013, zastával funkci evropského veřejného ochránce práv Nikiforos Diamandouros. Dne 11. července 2006 předložil veřejný ochránce práv předsedovi Parlamentu návrh úpravy svého statutu, který podpořily Petiční výbor, Parlament a Rada. Statut byl pozměněn tak, aby posiloval a vyjasňoval úlohu veřejného ochránce práv, např. pokud se jedná o přístup k dokumentům a oznamování informací, které by mohly spadat do jeho působnosti, úřadu OLAF.

Bývalá irská veřejná ochránkyně práv, Emily O'Reillyová, se po svém zvolení na dílčím zasedání Evropského parlamentu v červenci 2013 ujala funkce evropského veřejného ochránce práv dne 1. října 2013. Posílila viditelnost funkce veřejného ochránce práv díky tomu, že se zaměřila na otázky, které jsou středem zájmu občanů, jako je zajištění větší transparentnosti ve věci lobbování, skupin odborníků, agentur EU (Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž, Frontex) a mezinárodních jednání (dohoda o transatlantickém obchodním a investičním partnerství, TTIP), jakož i zdokonalení pravidel pro tzv. whistleblowing a pro evropskou občanskou iniciativu. Po volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 byla potvrzena ve funkci na dalších pět let a zavázala se, že bude pokračovat v prosazování své strategie nazvané „Směrem k roku 2019“, přičemž se zaměří na dopady, relevantnost a viditelnost.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Ačkoli je veřejný ochránce práv při výkonu své funkce zcela nezávislý, je v podstatě parlamentním ombudsmanem. To je také důvod, proč je v kapitole 1 uveden článek 228 SFEU, který se týká Evropského parlamentu. Veřejný ochránce práv je úzce propojen s Parlamentem, který má výhradní právo jej zvolit a právo požádat Soudní dvůr EU o jeho odvolání, stanoví pravidla pro výkon jeho funkcí, spolupracuje s ním při vyšetřování a přijímá od něj zprávy. Petiční výbor vypracovává na základě jednacího řádu (článek 220) každý rok zprávu o výroční zprávě o činnosti veřejného ochránce práv. Ve svých zprávách opakovaně vyjádřil přání, aby orgány EU plně spolupracovaly s evropským veřejným ochráncem práv s cílem zvýšit transparentnost a demokratickou odpovědnost Evropské unie, zejména díky provádění jeho doporučení. 12. února 2019 přijal Parlament usnesení o návrhu nařízení, jehož cílem je aktualizovat statut veřejného ochránce práv tak, aby byla posílena jeho nezávislost a pravomoci. Komisi vydala své stanovisko 30. října 2019. Spis byl postoupen Radě k vyslovení souhlasu, aby jej mohl Parlament přijmout s konečnou platností.

Ottavio Marzocchi / Ina Sokolska
02/2020

